

Gałąj, Dyzma / Nowakowa, Irena

Rozwój badań nad skutkami industrializacji w rejonie płockim : (z prac Komitetu i Pracowni Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN)

Notatki Płockie 11/1-35, 21-26

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROZWÓJ BADAŃ NAD SKUTKAMI INDUSTRIALIZACJI W REJONIE PŁOCKIM

(Z prac Komitetu i Pracowni Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN)

Działalność naukowa Komitetu koncentruje się na badaniach procesów społeczno-ekonomicznych i kulturalnych, jakie pod wpływem rozwoju wielkiego zakładu przemysłowego powstają i rozwijają się w rejonach uprzemysławianych. Badania te prowadzone były w 1964 roku w następujących rejonach: płockim, puławskim, tarnobrzesckim, konińskim, bełchatowskim i lubińskim. Kilka tematów opracowywano w innych rejonach, jak np. w rejonie Nowej Huty. Badania były prowadzone na wsi, w mieście, bądź równocześnie i na wsi i w mieście.

W minionym roku, podobnie jak w latach poprzednich, Komitet prowadził badania pod kątem realizacji dwóch głównych celów, to jest, po pierwsze, chodziło o uzyskanie maximum materiałów do wzbogacenia ogólnej wiedzy o procesach przeobrażeń zachodzących w rejonach uprzemysławianych, a tym samym o zebranie nieodzownych materiałów do przyszłych opracowań o charakterze syntetycznym i po drugie, wychodząc od potrzeb praktyki, chodziło o przeprowadzenie szeregu studiów pomocnych w rozwiązywaniu ważnych problemów wysuwanych w toku rozwoju badanego rejonu przez życie — czy to w zakresie rolnictwa, przemysłu lub zakładów towarzyszących rozwojowi wielkiej inwestycji, czy też w zakresie życia społeczno-kulturalnego.

W badaniach wiejskich Komitet zmierzał do uzyskania materiałów ułatwiających odpowiedź na następujące pytania związane z realizacją zasad programowych polityki rolnej naszego państwa:

- W jaki sposób zahamować lub przynajmniej ograniczyć proces powstawania nowych gospodarstw chłopów-robotników?
- Jak przekształcić chłopów-robotników w robotników oraz w jaki sposób przejmować i zagospodarowywać ziemię, którą chłopci-robotnicy mogą pozostawić w przypadku całkowitego odejścia ze wsi do pracy w zakładzie w mieście?
- Jak zahamować proces rozdrabniania gospodarstw chłopskich?
- Jak kierować procesami przemian w rolnictwie, aby zespolone formy gospodarowania obejmowały nie tylko prace większymi maszynami rolniczymi, ale również w innych dziedzinach produkcji rolniczej?
- W jakiej mierze można i należy specjalizować i rejonizować produkcję rolniczą w rejonach uprzemysławianych?
- Jak zapobiegać ujemnym skutkom uprzemysławiania w dziedzinie produkcji rolniczej?

Praktyczne cele badań w mieście i w głównym zakładzie przemysłowym skupiały się we wszystkich rejonach głównie wokół następujących zagadnień:

- zapobieganiu procesom dezorganizacji, wywołanym dynamiczną działalnością budującego się i rozpoczynającego produkcję zakładu przemysłowego,
- podnoszenie wydajności pracy i kultury pracy,
- kształtowanie się załogi w głównym zakładzie pracy,
- kształtowanie nowych instytucji społecznych w mieście.

Sporo uwagi w badaniach zwrócono na problemy, związane z zapewnieniem dopływu ludności do pracy w głównym zakładzie przemysłowym i w zakładach towarzyszących głównej budowie, na stosunek młodzieży do zawodu oraz na adaptację ludności wiejskiej w mieście.

W roku 1964 — 80 prac zostało ukończonych całkowicie lub zamykających pewien etap badania — w tym 21 tematów dotyczących rejonu płockiego; 16 prac przeprowadzonych na wsi, 3 — w mieście i 2 — w mieście i na wsi.

Doniesienia z badań i fragmenty opracowań publikowane są w zeszytach Pracowni Badań Rejonów Uprzemysławianych, opracowania ukończone ukazują się w formie oddzielnych pozycji w serii: Problemy Rejonów Uprzemysławianych, szereg artykułów ukazało się w periodykach naukowych różnych specjalności. Rejon płocki informowany jest o prowadzonych na tym terenie badaniach i ich wynikach przez Notatki Płockie — kwartalnik TNP. Ilość różnego typu i różnej wagi publikacji dotyczących badań płockich przekracza liczbę 80 pozycji.

Ważnym kierunkiem zainteresowań Komitetu są badania przeobrażeń społeczno-gospodarczych wsi: problematyka przemian w strukturze agrarnej, w strukturze społeczno-zawodowej ludności, przeobrażeń w typie gospodarstwa chłopskiego, rodziny wiejskiej, społeczności lokalnej. Masowe badania w rejonie Płocka i Puław oparte na Wielkiej Ankiecie Wiejskiej przeprowadzone były we wszystkich gospodarstwach wybranych gromad w r. 1961 i powtórzone będą w r. 1966. Materiały Ankiety stały się punktem wyjścia dla szeregu opracowań, płodnych teoretycznie i praktycznie.

Praca doc. Dyzmy Gałaja na temat ludności dwuzawodowej wsi płockiej — chłopów-robotników przyniosła szereg nowych ustaleń teoretycznych i koncepcje rozwiązań praktycznych.

Istnienie i dalszy rozwój grupy chłopów-robotników jest procesem nieodwracalnym i nasilającym się w rejonach wielkich inwestycji.

Pozycja chłopów-robotników w opinii mieszkańców wsi jest tak dalece atrakcyjna, że stwarza to groźbę nadmiernego odpływu ludności z rolnictwa. Zastąpienie żywiowości planowym kształtowaniem grupy chłopów-robotników jest możliwe przy kompleksowym ujmowaniu rozwoju rolnictwa i przemysłu. Praca przynosi propozycje eksperymentalnych rozwiązań praktycznych w tej dziedzinie. Projekt lokalizacji na terenach podmiejskich działek dla chłopów-robotników z zabudową mieszkaniową i gospodarczą znalazł w Płocku perspektywę realizacji.

Praca Czesława Farkowskiego o sposobach rozwiązywania sytuacji gospodarstw podupadłych wpłynęła na realizację uchwały Rządu w tej sprawie.

Danuta Markowska na podstawie badań przeprowadzonych w rejonie płockim charakteryzuje kierunek przemian w typie rodziny wiejskiej, który kształtuje się poprzez konflikt nowego „modelu” rodziny z dawnym wzorem utrwalonym tradycją.

Badanie rezerw siły roboczej i opracowane przez doc. dr Kazimierza Miękusę rozmieszczenie tych rezerw w Płockim Okręgu Przemysłowym przyniosło szereg istotnych wniosków dla polityki zatrudnienia.

Podobną rolę pełnią badania prowadzone pod kierunkiem doc. dr Antoniego Rajkiewicza, którego bliska współpraca z Prezydium Miejskiej Rady Narodowej wpływa na realizację wynikających z badań postulatów. Badania nad rezerwami pracy kobiet przyczyniły się do szerokiej aktywizacji zawodowej kobiet w mieście, badania nad problemem wyboru zawodu przez młodzież wpłynęły na kształtowanie profilu szkolnictwa w rejonie. Wynikiem tej współpracy jest także wydanie w r. 1964 Informatora regionu płockiego o szkolnictwie zawodowym.

Prace doc. dr Adama Ginsberta i prof. dr Adama Andrzejewskiego o problemach gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w Płocku stały się przedmiotem szerokiej dyskusji teoretyków i praktyków na konferencji poświęconej tym zagadnieniom.

Szeroko zakrojone badania nad przemianami struktury społeczno-zawodowej ludności Płocka, prowadzone pod kierunkiem doc. dr Jerzego Piotrowskiego mają poważne znaczenie dla przyszłych opracowań syntetycznych zmian zachodzących w mieście pod wpływem uprzemysłowienia. Ukazała się z zasięgu tej tematyki praca dr Adama Kurzynowskiego: Aktywizacja zawodowa kobiet zamężnych w Płocku.

Dużą wagę przywiązuje się do zapoczątkowanych przez dr Franciszka Jakubczaka badań nad adaptacją ludności wiejskiej w mieście zarówno ze względu na problematykę „wiejską” jak i „miejską”, tego tematu.

Rozległe badania, pierwsze na taką skalę w kraju, nad społecznymi przyczynami chorób i zaburzeń psychicznych, przeprowadzone pod kierunkiem dr Jerzego Henisza w rejonie płockim są obecnie powtarzane dla celów porównawczych w rejonie ciechanowskim. Badania te spotkały się z dużym zainteresowaniem na

I Międzynarodowym Kongresie Psychiatrii Społecznej w Londynie.

Tematyka badań prowadzonych w Płocku i rejonie jest szeroka i zróżnicowana, badania penetrują wszystkie niemal dziedziny życia. Podjęte są takie tematy, jak: warunki bytowe ludności miasta i ludności wsi, szereg tematów związanych z przemianami gospodarczo-społecznymi wsi, zdrowotność dzieci wiejskich, funkcja społeczna szkoły, zagadnienie prestiżu zawodów, struktura i dynamika przestępczości w rejonie, przemiany w życiu kulturalnym miasta, przemiany społeczno-kulturalne w środowisku robotniczym, funkcje i rola instytucji usługowych, organizacji społecznych i wiele innych tematów. Prowadzone są badania w płockich zakładach pracy, szczególnie w Petrobudowie i Mazowieckich Zakładach Petrochemicznych. Poważne opracowania ukończonych już badań nad załogą Petrobudowy przygotowuje Instytut Organizacji i Mechanizacji Budownictwa w Warszawie.

Rozpoczęte zostały badania nad losem ludzi starszych, którzy przekroczyli wiek emerytalny. Badania te prowadzone przez Instytut Gospodarstwa Społecznego w Warszawie, zapoczątkowane w rejonie Płockim obejmą całą Polskę i służyć będą do opracowań porównawczych w skali międzynarodowej.

Zainteresowania badawcze Płockiem koncentrują się w warszawskim środowisku naukowym, dwa tematy prowadzone są przez płoczan związanych z Towarzystwem Naukowym Płockim.

Dalsze badania inspirowane i prowadzone przez Komitet i Pracownię zarówno w płockim jak w innych rejonach uprzemysławianych podporządkowane będą dyrektywom wyznaczonym programem dalszej działalności Komitetu. Zakładana jest nadal możliwie szeroka kompleksowość badań, umożliwiająca wykrycie mechanizmów przemian społecznych, ciągłość badań, pozwalająca na śledzenie procesów przemian; przewiduje się uściślenie tematów badań, prowadzące do tego, ażeby stanowiły one konieczne minimum dla dokonania syntezy przemian zachodzących w badanych rejonach i ostatecznych opracowań syntetycznych, wykrywających prawa rozwoju społecznego kraju w warunkach socjalistycznej industrializacji.

Dla tych celów konieczna jest bardziej precyzyjna koordynacja badań, która będzie realizowana w formie organizacyjnej poprzez dwa typy zespołów, skupiających wszystkich badaczy związanych z Komitetem:

- a) zespoły środowiskowe, skupiające badaczy różnych dyscyplin wokół spraw jednego rejonu.
- b) zespoły tematyczne, wiążące badaczy różnych rejonów i wszystkich środowisk naukowych, zainteresowanych zagadnieniami wchodzącymi w zakres danego tematu.

Przewiduje się osiem zespołów tematycznych, których problematyka powinna wyczerpywać owo konieczne minimum tematów ba-

dawczych. Pierwszym zakresem tematów jest struktura społeczno-zawodowa ludności, siła robocza i stosunki pracy w rejonach uprzemysławianych.

Prace w tym zakresie były prowadzone dość intensywnie w rejonie płockim i puławskim. Ich celem było uchwycenie siły roboczej na wsi i w mieście w rejonie uprzemysławianym, w poszczególnych zakładach pracy, a szczególnie w głównym zakładzie przemysłowym, we wsiach położonych w różnych odległościach od głównego zakładu pracy, w różnych grupach gospodarstw itp. W dalszych badaniach powinny być prowadzone obserwacje nad kształtowaniem się stosunków pracy zarówno w zakładzie głównym, jak i w tych, które działają już dłuższy okres czasu.

Szczególnie interesujące są zagadnienia kształtowania się stosunków pracy w licznej grupie osób zwanych chłopami-robotnikami.

Ważną sprawą jest poddanie obserwacji zmian zachodzących w strukturze społeczno-zawodowej ludności zamieszkującej rejon uprzemysławiany. Z jednej strony interesują nas zmiany, jakie zachodzą i będą zachodzić w układach wieś — miasto i ludność rolnicza — ludność nierolnicza, a z drugiej zmiany w zawodowych grupach ludności zatrudnionej tylko w rolnictwie lub w przemyśle, lub w innych działach gospodarki narodowej oraz w innych działach zatrudnienia.

Nadzwyczaj istotną sprawą w rejonach uprzemysławianych jest sprawa kształtowania się załogi produkcyjnej zakładu głównego. Etapy stabilizacji kadry inżyniersko-technicznej oraz robotników budowlanych budującego się zakładu, podstawowe trudności w zabezpieczeniu odpowiedniej siły roboczej dla realizacji zadań budowlanych zakładu, a następnie tworzenie zrębów załogi produkcyjnej, werbunek fachowców, ich wrastanie w środowisko społeczne, a nade wszystko problem przekształcenia się części załogi budowlanej w załogę produkcyjną jest dla teorii rozwoju rejonu uprzemysławianego jak i dla praktyki utrwalania się nowych stosunków tego rejonu sprawą wielkiej wagi. Wymagają więc owe problemy dalszej wnikliwej obserwacji.

Drugim kierunkiem zainteresowań badawczych Komitetu jest funkcjonowanie instytucji w rejonach uprzemysławianych.

Koncentracja ekonomicznych bodźców rozwoju w badanych rejonach musi doprowadzić do zmian funkcji istniejących instytucji. Napływ środków finansowych w ramach funduszu płac powoduje znaczny wzrost potrzeb ludności, których zaspokojenie może nastąpić przez proporcjonalny wzrost zaopatrzenia ludności w artykuły żywnościowe, trwałe środki kultury, urządzenia cywilizacyjne, dobra kultury duchowej, różne formy rozrywek itp. Wielkiemu zakładowi pracy towarzyszy więc wzrost różnorodnych urządzeń socjalnych i komunalnych, których funkcjonowanie zmienia dotychczasowy układ stosunków ludzkich

w środowisku miejskim a pośrednio choć w znacznie zmniejszonym stopniu, również na wsi.

Interesuje nas w tym zakresie nie tylko obiektywny rozmiar działalności tych instytucji i organizacji, lecz także opinie ludności o ich pożytku i o potrzebach ewentualnych zmian ich działania.

Następnym kierunkiem badań powinny być zmiany w strukturze agrarnej oraz w poziomie i kierunkach produkcji rolniczej w rejonach uprzemysławianych.

Celem badań jest w wymienionym zakresie prześledzenie zmian, jakie w związku z przeobrażeniami w gospodarce rejonu następują w strukturze agrarnej w kolejnych etapach rozwoju rejonu: w zależności od wielkości obszarowych gospodarstw, odległości od miasta, od wielkości rodziny, łączenia pracy w rolnictwie z pracą poza rolnictwem itp.

Potoczne obserwacje wskazują na niepokojące objawy pomijania rolnictwa w planach rozwoju rejonu uprzemysławianego, pewnego rodzaju degradacji rolnictwa, wynikającej ze znacznie atrakcyjniejszych warunków pracy w zakładzie przemysłowym i w ogóle w mieście, co w konsekwencji prowadzi do odpływu nie tylko zbędnej ale i części niezbędnej siły roboczej z niektórych wsi i grup gospodarstw rolnych, a następnie do ekstensyfikacji produkcji rolniczej. Proces ten jest wielce złożony i dlatego powinien być poddany wnikliwej obserwacji.

Następnym zakresem tematów do badań powinny być warunki bytowe ludności w rejonach uprzemysławianych.

Chodzić tu będzie o zaobserwowanie zmian w warunkach życia wszystkich grup ludności w rejonie uprzemysławianym, zmian które wynikają zarówno ze wzrostu dochodu rodzin zarobkujących jak i ze wzrostu pomocy ze strony państwa i różnych instytucji w zakresie opieki nad dziećmi, zdrowia, wypoczynku, rozrywek itp.

Nieodzownym dla realizacji ogólnego planu badań Komitetu zakresem tematycznym jest i będzie problem zmian w typie i charakterze gospodarstwa chłopskiego i rodziny oraz zmian w lokalnych społecznościach rejonu uprzemysławianego.

Ten zakres tematów dotyczy grup społeczeństwa o bardziej tradycyjnych cechach i dlatego najostrej przeciwstawia się treściom rozwijającym przez przemysł. Stąd też i zdarzenia tych treści mają kapitalne znaczenie dla kształtowania się nowego oblicza środowiska wiejskiego, którego społeczne cechy są określone istnieniem gospodarstwa chłopskiego i związanej z nim rodziny chłopskiej jako podstawowej komórki lokalnych społeczności wiejskich.

Kształtowanie się więc nowych sposobów pracy, nowych form życia rodzinnego i społecznego w rodzinach chłopskich, kształtowanie się nowych wartości moralnych, autorytetów spo-

lecznych, nowych postaw na temat wartości różnych zawodów i różnych sposobów zarobkowania, nowych potrzeb, to wszystko powinno być poddane szczegółowej obserwacji i analizie — głównie poprzez analizę rodzin chłopskich, lecz także rodzin innych grup społecznych rejonów uprzemysławianych.

Przeobrażenie się społeczeństwa miejskiego — jest następnym ważnym zakresem tematów badań.

Zbiorowość ludzka w mieście żyje w utrwalonym przez długie dziesiątki i setki lat porządku, na który składa się zespół urządzeń komunalnych, wielkość miasta, jego charakter ekonomiczno-produkcyjny, obraz ekologiczny, położenie geograficzne oraz siła oddziaływania tradycji historycznych. Wszystko to kształtuje w określony sposób wyobraźnię mieszkańców i nadaje miastu, które przyswoiło sobie cechy typowe dla wszystkich miast w Polsce, cechy specyficzne. Jaki jest mechanizm powstawania i rozwiązywania konfliktów między tradycyjnymi cechami miasta nieuprzemysłowionego a dyrektywami dynamicznie rozwijającego się przemysłu, które bezceremonialnie podporządkowują swoim interesom nawet najbardziej odwieczne formy życia społeczeństwa miejskiego? Jakie — w związku z tym — powstają nowe systemy wartości, nowe autorytety społeczne (jednostkowe i grupowe), nowe zainteresowania w różnych grupach ludności, jakie są wyrazy deformacji społecznych, jak się zmienia ekologiczny układ miasta itp.?

Kolejnym zakresem tematycznym będą zmiany w układzie przestrzennym osiedli miejskich i wiejskich w rejonach uprzemysławianych.

Ostatni zakres obejmuje zagadnienia, związane z ujemnymi skutkami wywołanymi przez rozwijający się zakład w przyrodzie: w stosunkach wodnych, w glebie, powietrzu, słowem w biologicznych warunkach życia ludzi i w przyrodniczych warunkach produkcji rolniczej.

Wśród wielu tematów tego zakresu na czoło powinny być wysunięte badania nad uszczupleniem zasobów terenów rolniczych o korzyst-

nych warunkach dla produkcji rolniczej, nad sposobami przywrócenia gleby zniszczonej przez zakład górniczy lub przemysłowy do stanu nadającego się do użytkowania rolniczego; nad ograniczeniem zanieczyszczenia wód i powietrza. Problemy te będą zyskiwały na ważności w miarę wzrostu stopnia uprzemysłowienia w naszym kraju.

Plany Komitetu i Pracowni Badań w stosunku do Płocka i rejonu płockiego poza dalszym kontynuowaniem badań i podejmowaniem tematów istotnych dla potrzeb nauki i rozwoju rejonu, idą w kierunku większej aktywizacji środowiska poprzez włączenie do prac badawczych szerszego grona osób miejscowych oraz intensywnej współpracy z władzami terenowymi, działaczami organizacji partyjnych i społecznych i środowiskami kulturalnymi miasta i rejonu. Dotychczasowe współdziałanie naukowców i praktyków, którego wagę i rolę podkreślił wicepremier Stefan Ignar na oficjalnym spotkaniu przedstawicieli Komitetu Badań Rejonów Uporzemysławianych z przedstawicielami miasta i Partii w kwietniu 1963 r. realizowane było na terenie Płocka w wielu formach: organizowane były w Płocku przez Komitet Badań i Towarzystwo Naukowe Płockie konferencje naukowe, skupiające we wspólnych dyskusjach teoretyków i ludzi działających praktycznie w terenie, konferencje organizowane przez Komitet w Warszawie odbywały się z udziałem zapraszanych przedstawicieli rejonu płockiego. Płocka Stacja Badawcza pełniła rolę obustronnego informatora i organizatora szeregu kontaktów i wzajemnych powiązań. Towarzystwo Naukowe Płockie było cennym partnerem w działalności Komitetu.

Środowisko płockie docenia prowadzone w rejonie badania, stwarza im możliwe udogodnienia, ustosunkowuje się do prac badawczych z życzliwością i rzeczowością, realizując w praktyce szereg wniosków wypływających z badań i przemyśleń naukowców. Stwarza to perspektywy dalszej ściślejszej jeszcze współpracy dla osiągnięcia celów naukowo-poznawczych i jak-najkorzystniejszego rozwoju rejonu.

BIBLIOGRAFIA

Publikowane opracowania i doniesienia z badań, prowadzonych w rejonie Płockim przez Komitet i Pracownię Badań Rejonów Uporzemysławianych Polskiej Akademii Nauk

A. PUBLIKACJE W SERII: PROBLEMY REJONÓW UPORZEMYSŁAWIANYCH:

1. GAŁAJ DYZMA: Chłopi-robotnicy wsi płockiej, PWRiL, Warszawa 1964.
2. GINSBERT ADAM: O problemach komunalnych Płocka, WDN, Warszawa 1963.
3. KURZYŃOWSKI ADAM: Aktywizacja zawodowa kobiet zamężnych w Płocku, PW, Warszawa 1963.
4. TOMCZAK FRANCISZEK: Uporzemysłowienie rejonu, a czynnik pracy w rolnictwie, WDN, Warszawa 1963.
5. Społeczno-ekonomiczna struktura wsi w rejonie Płocka, PWRiL, Warszawa 1963.
6. Indywidualne Wyniki Rachunkowości Rolnej Gospodarstw chłopskich w rejonie Płocka — 1962/1963 Kom. Plan. Warszawa 1964.

B. PUBLIKACJE W WYDAWNICTWIE: ZESZYTY BADAŃ REJONÓW UPORZEMYSŁAWIANYCH:

1. ANDRZEJEWSKI ADAM: Sytuacja mieszkaniowa w Płocku i potrzeby mieszkaniowe związane z rozbudową miasta (Nr 8, 1964).
2. ASKANAS KAZIMIERZ: O kronice płockiej (Nr 1/1962).
3. ASKANAS KAZIMIERZ: Badania nad przestępczością (Pierwszy okres uporzemysławiania rejonu płockiego). (Nr 9, 1964).
4. ASKANAS KAZIMIERZ: Przestępczość w pierwszym okresie uporzemysławiania rejonu płockiego (Nr 15, 1965).
5. ASKANAS KAZIMIERZ: Rozmiary i dynamika przestępczości na terenie Płocka i powiatu płockiego

- go w pierwszym okresie uprzemysławiania. Notatki Płockie Nr 33/34.
6. CHOJNACKI JAKUB: Niektóre problemy gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w Płocku (Nr 8, 1964).
 7. DROZDEK ZYGMUNT: Rezerwy kobiecych rąk do pracy w Płocku (Nr 7, 1964).
 8. GAŁAJ DYZMA: Założenia do badań procesów zachodzących w rolnictwie i społeczeństwie wiejskim w rejonach uprzemysławianych (Nr 1, 1962).
 9. FARKOWSKI CZESŁAW: Gospodarstwa rolne bez perspektyw rozwoju w rejonie Płocka (Nr 7, 1964).
 10. GAŁĘSKI BOGUSŁAW: Ankieta wiejska w rejonie Płocka (Nr 1, 1962).
 11. GAŁĘSKI BOGUSŁAW: Charakterystyka wyników badań struktury społeczno-ekonomicznej wsi w rejonie Płocka (Nr 5, 1964).
 12. HENISZ JERZY: Psychiatryczno-społeczne studium społeczności. Wstępne wyniki badań w Płocku (Nr 4, 1963).
 13. JAKUBCZAK FRANCISZEK: Problemy adaptacji wychodźców ze wsi w Płocku (Nr 6, 1963).
 14. JAKUBCZAK FRANCISZEK: Z badań nad adaptacją wychodźców ze wsi w Płocku (Nr 9, 1964).
 15. GILEJKO LESZEK, ZIMMERMAN WALTER: Organizacje społeczne Petrobudowy (Nr 3, 1962).
 16. KACZMARCZYK LESZEK: Problem gospodarstw zaniedbanych w opinii mieszkańców wsi płockiej (Nr 3, 1962).
 17. KALTENBERG - KWIATKOWSKA EWA: Elementy ekologii społecznej Płocka (Komunikat Nr 3, 1962).
 18. KALTENBERG - KWIATKOWSKA EWA: Elementy ekologii społecznej Płocka. (Wstępne wyniki badań, Nr 6, 1963).
 19. KARNIEWSKI EDWARD, TALEJKO WITALIS: Niektóre problemy zatrudnienia w rejonie Płocka (Nr 1, 1962).
 20. KOSCIALKOWSKI WŁADYSŁAW: Wstępne rozpoznanie struktury załogi robotniczej Petrobudowy w Płocku (Nr 2, 1962).
 21. KASSYK HELENA: Program badań warunków bytu rodzin pracowniczych w Płocku (Nr 4, 1963).
 22. KOPER STANISŁAW: Gleby powiatu płockiego i ich nawożenie w świetle dotychczasowych wyników badań (Nr 3, 1962).
 23. KOZŁOWSKA REGINA: Ankieta o wynikach produkcyjnych i finansowych PGR powiatów Płock i Gostynin (Nr 1, 1962).
 24. KOZŁOWSKA REGINA: Niektóre wyniki badań PGR w rejonie Płocka (Nr 3, 1962).
 25. KRASZEWSKI DZISŁAW: Z badań procesów migracyjnych w Płocku (Nr 6, 1963).
 26. KURZYŃOWSKI ADAM: Z badań nad aktywizacją zawodową kobiet zamężnych w Płocku (Nr 2, 1964).
 27. KURZYŃOWSKI ADAM: Charakterystyka struktury zatrudnienia kobiet zamężnych w Płocku (Nr 3, 1962).
 28. LUSZNIEWICZ ANDRZEJ: Metodyczne podstawy badań warunków bytu rodzin pracowniczych w Płocku (Nr 4, 2963).
 29. MARKOWSKA DANUTA: Rodzina wiejska w rejonie Płocka (Nr 6, 1963).
 30. MIĘKUS KAZIMIERZ: Program oraz pierwsze wyniki badania zatrudnienia rezerw siły roboczej w rolnictwie indywidualnym rejonu Płocka (Nr 1, 1962).
 31. MIĘKUS KAZIMIERZ: Zatrudnienie i nadwyżki siły roboczej w rolnictwie indywidualnym rejonu Płocka (Nr 3, 1962).
 32. MLONEK KRYSZYNA: Preferencje zawodowe młodzieży kończącej szkoły w Płocku (Nr 4, 1963).
 33. MLONEK KRYSZYNA: Życzenia zawodowe młodzieży kończącej szkoły w Płocku w 1963 r. (Nr 7, 1964).
 34. MRZYGLÓD TADEUSZ: Podstawowe problemy planu regionalnego Płocka (Nr 1, 1964).
 35. NOWAKOWA IRENA: Charakterystyka robotników płockich na tle zatrudnienia (Nr 1, 1962).
 36. NOWAKOWA IRENA: Struktura społeczna robotników płockich według kryterium pochodzenia społecznego i terytorialnego (Nr 9, 1964).
 37. NOWAK ZOFIA: Stan i potrzeby rozwoju żłobków w Płocku (Nr 15, 1965).
 38. ODZIEMKOWSKI KAZIMIERZ, WILEŃSKI FRANCISZEK: Poziom i kierunki nakładów inwestycyjnych w rolnictwie powiatu płockiego w latach 1956—1965 (Nr 9, 1964).
 39. ODZIEMKOWSKI KAZIMIERZ: Z badań nad przeobrażeniami społeczno-ekonomicznymi wsi w rejonach uprzemysławianych, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, Nr 2/1964.
 40. PIOTROWSKI JERZY: Zmiany w strukturze społeczno-zawodowej ludności miasta Płocka (Nr 2, 1962).
 41. PRZECLAWSKA ANNA: Badania nad przemianami kulturalnymi, zachodzącymi w rejonie Płocka. (Nr 3, 1962).
 42. ROSOWSKI STANISŁAW: Badania poziomu, kierunku i specjalizacji produkcji rolniczej PGR w rejonie Płocka (Nr 3, 1963).
 43. STRAPKO ALEKSANDER: Warunki przyrodnicze i ich wpływ na przestrzenne zróżnicowanie rejonu płockiego (Nr 2, 1962).
 44. SZEMBERG ANNA: Z badań struktury agrarnej rejonu Płocka (Nr 2, 1962).
 45. ZAPALSKA MARINA: Warunki przyrodnicze powiatu płockiego (Nr 3, 1962).
 46. Materiały Kroniki Płockiej (Nr 2, 1962).
 47. Z materiałów Kroniki Płockiej (Nr 3, 1962).
 48. WIERZEJSKI JANUSZ: Poziom i rozmiary inwestowania rolnictwa regionu płockiego na tle woj. warszawskiego.
 49. ZIMMERMAN WALTER, GILEJKO LESZEK: Organizacje społeczne Petrobudowy (Nr 3, 1962).

C. PUBLIKACJE INNE

1. ADAMSKI IZYDOR: „Chłopskie gospodarstwa przodujące jako czynniki przemian społeczno-ekonomicznych w rolnictwie”, *Wiś Współczesna* Nr 4/1965 r.
2. ANDRZEJEWSKI ADAM, GINSBERT ADAM: Problemy komunalne Płocka w świetle badań. Płockie spotkania z chemią, Płock 1965.
3. ASKANAS KAZIMIERZ: O przestępczości nieletnich na terenie Płocka i powiatu płockiego w okresie międzywojennym. *Notatki Płockie* 1965, Nr 32.
4. ASKANAS KAZIMIERZ: Rozmiary i dynamika przestępczości na terenie Płocka i powiatu płockiego. *Notatki Płockie* 33/34, cz. I.
5. FARKOWSKI CZESŁAW: O gospodarstwach bez spadkobierców. *Wiś Współczesna* 1964, Nr 1.
6. FARKOWSKI CZESŁAW: Uwagi w sprawie gospodarstw ekonomicznie słabych. *Wiś Współczesna* 1964, Nr 9.
7. FARKOWSKI CZESŁAW: O pomoc dla gospodarstw starszych. *Chłopska Droga*, 1964, Nr 35.
8. FOTOWICZ BOGUMIŁA: Absolwenci szkół podstawowych wobec wyboru zawodu i szkoły na podstawie rejonu płockiego. *Wiś Współczesna* Nr 7/1964 r.
9. FOTOWICZ BOGUMIŁA: Tendencje migracyjne młodzieży szkół podstawowych rejonu płockiego. *Notatki Płockie* 33/34.
10. GAŁAJ DYZMA: Rejony szybkiego rozwoju. *Kultura i Społeczeństwo* 1961, Nr 3.
11. GAŁAJ DYZMA: Seljaci-radnici u selima u okoli Plock, *Stvarnost i razmisljanja Sociologija Sela* Nr 5—6, Zagreb.
12. GAŁAJ DYZMA: Chłopi-robotnicy w opiniach ludności wiejskiej. *Wiś Współczesna* 1964, Nr 9.
13. GNAT J., HENISZ J., SARAPATA A.: Zdrowie psychiczne w dwóch polskich miastach. (Odbitka w języku angielskim referatu wygłoszonego na I Kongresie Międzynarodowym Psychiatrii Społecznej). Londyn 1964.
14. GRABOWICZ JOZEF: Konflikty małżeńskie na wsi. *Prawo i życie*, Nr 17 i 18, 1965.
15. HENISZ JERZY: Psychiatria społeczna w ośrodku uprzemysławianym. *Neurologia, Neurochirurgia i Psychiatria Polska* 1962, Nr 6.
16. HENISZ JERZY i MAŁKOWSKA KRYSZYNA: Spożycie alkoholu w Płocku i Cjchanowie. *Walka z Alkoholizmem*, 1965, Nr 1.

17. **IGNAR MAREK:** Z życia robotników rolnych. Na marginesie pewnej ankiety. Chłopska Droga, 1964, Nr 80.
18. **IGNAR MAREK, KŁODZIŃSKI MAREK:** Warunki życia rodzin robotników rolnych w powiecie płockim. Wieś Współczesna Nr 7/1965 r.
19. **IGNAR STEFAN:** Problemy miasta Płocka na tle badań naukowych. Płockie spotkanie z chemią. Płock 1965 r.
20. **KORSZYŃSKI J., KOŚCIAŁKOWSKI WŁ., PODGORSKI E.:** Budownictwo Petrochemii w Płocku. Studia i materiały (w druku). -Wwa 1965 r. Arkady.
21. **KURZYŃOWSKI ADAM:** Praca zawodowa mężatek w Płocku. Notatki Płockie, 1963, Nr 26.
22. **MARCZYK WOJCIECH:** Zakłady pracy a problemy dokształcania pracowników. Kwartalnik Pedagogiczny Nr 2, 1965.
23. **MARCZYK WOJCIECH:** Motywy uczęszczania do szkoły i dalsze zamierzenia uczniów (na tle badań w Płocku). Kwartalnik Pedagogiczny Nr 3, 1963.
24. **MARKOWSKA DANUTA:** Rodzina wiejska. W-wa 1964.
25. **MIEKUS KAZIMIERZ, KARNIEWSKI EDWARD, TALEJKO WITALIS:** Zagadnienia nadwyżek i niedoborów siły roboczej w rejonie Płocka. Życie Gospodarcze 1963.
26. **NIECINSKI WITOLD, KORNOWICZ JAN, DOMINIAK WŁADYSŁAW:** Zagadnienia mieszkaniowe w nowych ośrodkach rozbudowy przemysłu. Prace Instytutu Budownictwa Mieszkaniowego. Zeszyt Nr 47/1964 r.
27. **NOWAKOWA IRENA:** Badania w rejonach wielkich inwestycji, zapoczątkowane w Płocku. Notatki Płockie 1963 Nr 24.
28. **NOWAKOWA IRENA:** O koordynacji i perspektywach badań. Notatki Płockie 1963. Nr 25.
29. Niektóre wyniki badań nad zainteresowaniami i potrzebami kulturalnymi robotników płockich. Notatki Płockie. 1961 nr 22.
30. **NOWAKOWA IRENA:** Wstęp do badania struktury społecznej robotników płockich. Notatki Płockie nr 32/34.
31. **NOWAK ZOFIA:** Przyczynek do problemu rodzin zdeintegrowanych w Płocku, Notatki Płockie nr 33/34.
32. **ODZIEMKOWSKI KAZIMIERZ:** Z badań nad przeobrażeniami społeczno-ekonomicznymi wsi w rejonach uprzemysławianych. Zagadnienia Ekonomiki rolnej. 1964 nr 2.
33. **OLEDZKI MICHAŁ:** Zróżnicowanie pracowników dojeżdżających do nowych i starych zakładów Płocka. Wieś współczesna nr 3/1965 r.
34. **PIOTROWSKI JERZY:** Praca kobiet a instytucje opieki nad dzieckiem. Notatki Płockie 1963 nr 26.
35. Praca zbiorowa: Badania psychiatryczno-społeczne w płockim rejonie uprzemysławianym. Pamiętnik XVIII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Lublin 1963.
36. **PREISS-ZAJDOWA ANNA:** Z badań losów absolwentów szkół podstawowych w Płocku. Notatki Płockie nr 33/34.
37. **RAJKIEWICZ ANTONI:** Więź praktyki z nauką. Płockie spotkania z chemią. Płock 1965.
38. **WYROBKOWA-PAWŁOWSKA WANDA:** Zagadnienia opiekuńcze, funkcja społeczna szkoły w środowisku wiejskim na tle badań w powiecie płockim. Studia Pedagogiczne 1964. T. XII, opracowała: **IRENA NOWAKOWA**

KAZIMIERZ ASKANAS

ROZMIARY I DYNAMIKA PRZESTĘPCZOŚCI NA TERENIE PŁOCKA I POWIATU PŁOCKIEGO

W PIERWSZYM OKRESIE UPRZEMYSŁAWIANIA (CZ. II)

POWIAT PŁOCKI

Powiat płocki, mający 1355 km kw., zbliżony jest pod względem powierzchni do przeciętnego powiatu w Polsce. Największe powiaty: Białystok, Szczecinek, Walcz — przekraczają 2000 km kw, a najmniejsze, na Śląsku, mają około 400 km kw.

Gęstość zaludnienia powiatu płockiego: 66 osób na 1 km kw, jest niezbyt znaczna, najgęściej zaludnione powiaty w kraju mają bowiem powyżej 300 osób na 1 km kw, powiaty o najmniejszej gęstości zaludnienia 20—30 osób, najsłabiej zaludnione w Polsce Ustrzyki Dolne (woj. rzeszowskie) nawet 14 osób na 1 km kw.

Powiat płocki bez Płocka ma charakter wybitnie wiejski, stosunek ludności miejskiej do ogólnej ilości ludności powiatu wynosi bowiem 3%. Poza powiatem Dąbrowa Białostocka (woj. białostockie), posiadającym 100% ludności wiejskiej, tylko powiat Siedlce w woj. warszawskim posiada mniejszą od powiatu płockiego ilość ludności miejskiej (2,5%), podczas gdy w powiatach o największej ilości ludności miej-

skiej — powiaty Tarnowskie Góry (woj. katowickie i Wolin (Swinoujście), ilość ludności miejskiej przekracza 80%¹⁾

Ludność rolnicza powiatu płockiego osiąga 77,5%, podczas gdy przeciętna w województwie warszawskim wynosi 73,9%, a na terenie całego kraju 69% (w/g spisu w gromadach 1960 r.). Jedynie na terenie powiatu miasto Wyszogród liczące w 1959 r. (podobnie jak w 1958 r.) 2.500 mieszkańców²⁾ osiągnęło w roku 1963 zaledwie 2647 mieszkańców.

Istniejące na terenie powiatu większe siedliska, nie posiadające statusu miast, stanowiące skupiska pośrednie między miasteczkiem a wsią, jak: Drobin (2214 mieszkańców), Ośnica-Borowiczki (1915), Bodzanów (1430), Staroźreby — osada (1263), Bielsk (1263)³⁾ reprezentują w przybliżeniu 1/10 ludności powiatu, niezbyt wyodrębniającej się spośród ludności wiejskiej powiatu i nie mającej z punktu widzenia zainteresowań pracy niniejszej większego znaczenia dla charakterystyki ludności powiatu.

Rozmiar i zmiany ilościowe przestępczości na terenie powiatu płockiego w świetle ilości zarejestrowanych w MO przestępstw ilustru-